Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Факультет журналістики

Ковальчук Олена Олексіївна

УДК 007 : 304 : 070 (477)

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЖУРНАЛУ «ЖІНКА» У ПЛЮРАЛІСТИЧНОМУ ДЕМОКРАТИЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

27.00.04 – теорія та історія журналістики

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук із соціальних комунікацій

Львів – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі історії журналістики Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
Мелещенко Олександр Костянтинович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, Інститут журналістики,
професор кафедри історії журналістики.

Офіційні опоненти: доктор наук із соціальних комунікацій, професор
Житарюк Мар'ян Георгійович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
професор кафедри зарубіжної преси та інформації
факультету журналістики;

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент
Кушнір Оксана Василівна,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
доцент кафедри журналістики
факультету філології і журналістики.

Захист відбудеться «26» червня 2019 р. о 13.30 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.051.24 Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79044, м. Львів, вул. Генерала Чупринки, 49, факультет журналістики.

З дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79005, м. Львів, вул. М. Драгоманова, 5.

Автореферат розісланий «__»_____ 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,

кандидат філологічних наук, доцент **А. М. Яценко**

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування теми дослідження. Кожний тип суспільства по-своєму використовував жіноче питання у своїх інтересах: від дискримінації жінок до їх рівноправної участі у всіх суспільних процесах. Одначе та сама демократія поки не може зробити життя усіх жінок по-справжньому щасливим: позначаються стереотипи патріархатного суспільства. Боротьба за усунення жіночої дискримінації пов'язана з підвищенням освітнього рівня усіх верств соціуму, приверненням публічної уваги до питань ґендерної нерівності, вихованням масової аудиторії в дусі загальнолюдських цінностей, громадянських прав і свобод. Особлива роль у цих процесах відводиться ЗМІ усіх видів і типів – насамперед спеціалізованим виданням і програмам, зокрема жіночим журналам. Зокрема, це стосується головного українського жіночого журналу за його майже сторічне існування: «Коммунарка Украины» (1920-ті рр.), «Комунарка України» (1930-ті рр.), «Радянська жінка» (1946 – 1991), «Жінка» (1991 – 2017).

Стан вивчення та ступінь наукової розробленості теми. Джерельна база дисертації умовно поділяється на ряд груп. Так, історичні засади ґендерної проблематики, а також появу та функціонування жіночих журналів вивчали С. Беглов, В. Ігнатієнко, І. Крупський, О. Мелещенко, Г. Прутцков, Б. Черняков та ін. Типи ЗМІ, зокрема журнальних видань, вивчали радянські й сучасні російські та українські науковці О. Акопов, В. Боннер-Смеюха, А. Бочаров, С. Гурьєва, Т. Давидченко, А. Животко, М. Недопитанський, О. Пльонкіна, Л. Світич, Т. Хітрова, М. Шостак, Р. Ямпольська та ін. Методологічні засади медійної, в тому числі ґендерної, проблематики вивчали В. Іванов, Н. Костенко, О. Кузнецова, В. Різун, Т. Скотникова та ін. Становище жінки у тоталітарних суспільствах вивчали І. Бестужев, М. Гавришко, М. Музичка та ін. Проблеми функціонування преси у демократичному суспільстві вивчали Е. Багерстам, Е. Денніс, Дж. Мерріл, Т. Пітерсон, Є. Прохоров, Ф. Сіберт, А. Чічановський, В. Шкляр, В. Шрамм та ін. Світоглядні редакційні засади, концепції журнальних видань вивчали Т. Лильо, Й. Лось, І. Паримський та ін. Висвітленню в журналах основних проблемно-тематичних ліній присвячували свої наукові праці російські та українські журналістикознавці О. Бєляков, А. Бойко, О. Гриценко, М. Житарюк, С. Корконосенко, Л. Коханова, Г. Мельник, О. Чекмишев та ін. Жанровий контент журнальних видань вивчали науковці з Німеччини В. фон Ла Рош і З. Вайшенберг, з Франції М. Вуароль, з Білорусі Б. Стрельцов, з Росії Л. Кройчик, О. Тертичний, В. Ученова, М. Черепахов та ін., а також їх українські колеги М. Балаклицький, М. Василенко, М. Воронова, О. Глушко, О. Голік, А. Іващук, В. Карпенко, В. Качкан, Р. Радчик, С. Шебеліст, Ю. Ярмиш та ін. Творче «обличчя» журналів вивчали радянські й сучасні російські та українські науковці В. Березін, С. Галкін, С. Горевалов, А. Киселев, В. Тулупов, Ю. Шаповал, В. Шевченко та ін. Результати їх досліджень поповнили своїми розробками європейські та американські

колеги У. Боумен, Д. Георгієв та ін. В окрему групу варто виділити праці європейських і заокеанських дослідниць – Г. Деймон-Мур, К. Калдас-Ултхард, С. Маккей та ін. Різноманітним аспектам феміністичного дискурсу присвячували свої праці представниці суміжних із журналістикою наук – І. Блажкевичева, М. Богачевська-Хом'як та ін. Окремо існує ґендерознавчий доробок російських дослідниць журналістики Н. Ажгіхіної, О. Вартанової, О. Смирнової та ін., а також їх українських колег А. Волобуєвої, С. Костя, О. Поди, Н. Сидоренко, О. Сушкової та ін. Ще одну групу становить науково-дослідницька допоміжна література: фахові довідники, статті в енциклопедичних словниках тощо.

Зв'язок роботи з науковими програмами, проблемами, темами. Тема дисертації виконана в рамках комплексної програми науково-дослідних робіт Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Модернізація суспільного розвитку світових процесів глобалізації». Тема дослідження є частиною фундаментальної наукової теми Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Український медійний контент у соціальному вимірі» № 11БФ045-01, яка виконувалась у 2011 – 2015 рр.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні світоглядної трансформації журналу «Жінка» в умовах переходу від тоталітарного радянського суспільства до розбудови незалежної Української держави на засадах суверенності, патріотизму, демократизму та плюралізму.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання наступних **завдань**:

– простежити ґенезу жіночої культури в соціально-духовно-ментальній еволюції людства, яка прагне ідентифікації через феміністський рух, та її віддзеркалення в універсальних і спеціалізованих друкованих виданнях;

– віднайти спільні та відмінні риси в концептуалітиці жіночого періодичного видання в авторитарному, тоталітарному та демократичному типах суспільства;

– провести порівняльний аналіз (на рівні встановлених з текстів публікацій ідеологем) основних проблемно-тематичних ліній головного українського жіночого журналу за його майже сторічне існування з акцентом на публікаціях періоду незалежності нашої країни;

– вивчити творче обличчя журналу «Жінка» на рівні жанрового контенту.

Об'єкт дослідження – український жіночий журнал, який за свою майже сторічну історію кілька разів змінював свою назву, – «Коммунарка Украины» (1920-ті рр.), «Комунарка України» (1920-1930-ті рр.), «Радянська жінка» (1946-1991), «Жінка» (1991-2018).

Предмет дослідження – світоглядні трансформації журналу «Жінка» як видання незалежної країни, тематика, проблематика, жанровий контент.

Методи дослідження. У першому розділі дисертації для вивчення ґенези жіночої культури, її віддзеркалення в універсальних і спеціалізованих друкованих виданнях, а також для з'ясування системних основ типології друкованих журналів застосовані методи спостереження, індукції, дедукції,

аналізу, синтезу, історичний, культурно-історичний, історико-порівняльний, історико-літературний та історико-типологічний. У дослідженні історіографії та джерельної бази дисертації було застосовано бібліографічно-описовий метод. У другому розділі дисертації для встановлення концептуалітики жіночих видань в авторитарному, тоталітарному та демократичному типах суспільства так само застосовані історичний, культурно-історичний, історико-порівняльний, історико-літературний та історико-типологічний методи. Крім того, застосовано метод дискурс-аналізу – зокрема, для виявлення суспільних ґендерних ідеологем як паралінгвістичного способу для передачі оціночної інформації в публікаціях жіночого журналу («Радянська жінка») та метод контент-аналізу для визначення частотності їх вживання. Вказані методи використано і в третьому розділі дисертації для проведення порівняльного аналізу (уже на прикладі публікацій журналу «Жінка»). Також застосовані методи спостереження, індукції, дедукції, порівняння, зіставлення, протиставлення, класифікації, узагальнення, аналізу та синтезу дали змогу з'ясувати закономірності розвитку об'єкта дослідження, описати їх, включаючи проблемно-тематичні та жанрові класифікації, а також унаочнити в табличному вигляді ґендерний компонент публікацій на рівні встановлених ґендерних маркерів. У третьому підрозділі третього розділу використано методи проблемно-тематичний і жанрово-стилістичний. Упродовж усього дисертаційного дослідження застосовано хронологічний і системний метод.

З'ясування світоглядної трансформації редакційного колективу журналу «Жінка» в умовах переходу від тоталітарного радянського суспільства до розбудови незалежної Української держави на засадах суверенності, патріотизму, демократизму та плюралізму становить **комплексну наукову проблему**, вирішення якої сприятиме реформуванню системи національної журналістики.

Наукову новизну роботи розкрито в таких положеннях:

уперше:

– з'ясовано світоглядну трансформацію журналу «Жінка» в умовах переходу від тоталітарного радянського суспільства до розбудови незалежної Української держави на засадах суверенності, патріотизму, демократизму та плюралізму;

– виявлено притаманні тоталітарному та демократичному типам суспільства ґендерні ідеологеми як паралінгвістичний спосіб для передачі оціночної інформації в публікаціях журналу «Радянська жінка»/«Жінка»;

– простежено основні проблемно-тематичні лінії об'єкта дослідження;

– вивчено жанровий контент журналу «Жінка»;

удосконалено:

– віддзеркалення ґенези жіночої культури універсальних і спеціалізованих друкованих виданнях;

– типологію журнальних періодичних видань;

набуло подальшого розвитку:

– з’ясування спільних і відмінних рис у концептуалітиці жіночого періодичного видання в авторитарному, тоталітарному та демократичному типах суспільства.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертаційному дослідженні теоретичні положення можуть бути використані:

– у загальній теорії журналістики – для подальших розробок частин «Журналістика як сфера масовоінформаційної діяльності», «Журналістика як система ЗМІ» та «Журналістика як галузь творчої діяльності»;

– у журнальній журналістиці – для подальших розробок частин «Організація планування та роботи редакції журналу», «Творче обличчя журналу», «Проблематика виступів журналу», «Газетно-журнальні жанри».

Практичне значення одержаних результатів полягає в показі світоглядної трансформації журналу «Жінка» в умовах переходу від тоталітарного радянського суспільства до розбудови незалежної Української держави на засадах суверенності, патріотизму, демократизму та плюралізму.

Результати дослідження можуть бути запроваджені:

– у практику роботи редакцій щомісячних журналів;

– у навчальний процес при викладанні курсів «Вступ до спеціальності», «Основи журналістики», «Теорія журналістики», «Журнальна журналістика», «Історія української журналістики», а також спецкурсів, присвячених вивченню національної періодики.

Особистий внесок здобувача. Дисертацію, автореферат, публікації, в яких викладено основні положення роботи, дисертантка виконала самостійно.

Апробація результатів дисертаційного дослідження відбувалася під час виголошення доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Журналістика-2009: стан, проблеми та перспективи» (Мінськ, 3-4 січня 2009 р.), «Типологічні характеристики українського медійного контенту» (Київ, 24 березня 2011 р.), «Масова література: проблема інтерпретації, змісту та форми» (Миколаїв, 16-17 жовтня 2015 р.), «History, languages and cultures of the slavic peoples: from origins to the future» (Прага, 25-26 листопада 2015 р.), «Перспективні напрямки дослідження українського медійного контенту: фундаментальні та прикладні аспекти)» (Київ, 7 квітня 2016 р.), «Сучасний мас-медійний простір: реалії та перспективи розвитку» (Вінниця, 12-13 жовтня 2016 р.), «Новий контент аудіовізуальних мас-медій у соціальному вимірі» (Київ, 5 квітня 2017 р.).

Публікації. За матеріалами дисертації надруковано 13 наукових праць. Основні положення та результати дисертації викладено у шести одноосібних публікаціях (п’ять – у наукових фахових виданнях в Україні, одна зарубіжна (Торонто, Канада, яка представлена у науково-метричній базі даних Google Scholar), та сім тез доповідей на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів з вісьмома підрозділами і висновками до кожного з розділів, загальних висновків і списку використаних джерел (508 позицій). Загальний обсяг дисертації – 241 сторінок, основний текст дисертації – 165 сторінки, список використаних джерел поданий на 56 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету й завдання дисертаційної роботи, окреслено об'єкт, предмет та методи дослідження, сформульовано концептуальні положення проблеми, аргументовано наукову новизну, розкрито теоретичне та практичне значення одержаних результатів, ступінь і характер апробації, подано структуру роботи.

Перший розділ дисертації «Історико-теоретичні та методологічні засади дослідження» присвячений вивченню історико-теоретичних і методологічних засад дослідження.

У підрозділі 1.1. «Історіографія й джерела вивчення журналів як виду періодичної преси на тлі ґенези жіночої культури та її віддзеркалення в універсальних і спеціалізованих друкованих виданнях» відзначається, що жінки у боротьбі за рівні права та свободи із чоловіками пройшли шлях від ґендерної нерівності в патріархатних суспільствах різних століть до трьох «хвиль» феміністського руху. Відповідним чином формувалась і жіноча преса, зокрема часописи для жінок. Величезний внесок у розвиток національної свідомості українських жінок зробили масові українські громадські організації («Жіноча громада», «Союз українок» та ін.) завдяки самовідданій політичній, освітній, мистецькій і волонтерській діяльності.

В Українській РСР завдяки руху «українізації» 1926-1933 рр. вдалося створити національну жіночу пресу, зокрема журнал «Комунарка України», який прийшов на зміну російськомовному аналогові «Коммунарка Украины». Кремль ліквідував носіїв цієї ідеології, функції «Комунарки України» були передані центральним жіночим журналам «Работница» і «Крестьянка». Голодомор, знищення українського селянства, передача земель у колективне господарювання, перетік працездатного населення із сіл у міста, процеси радянізації і русифікації призвели до втрати українцями національної ідентичності. Українки за відсутності достатньої кількості чоловіків, котрі перебували в таборах і в'язницях, були переорієнтовані на важку фізичну працю «на благо соціалістичної Батьківщини».

Загалом розвиток феміністського руху та повноцінний випуск жіночої періодики був перерваний у XX ст. двома світовими війнами та утворенням тоталітарних суспільств у Європі та Азії. Там здобутки жінок були знівельовані владою, включаючи й ЗМІ. Лише повоєнні процеси денацифікації, дефашизації та декомунізації з паралельним розвитком радіо, телебачення, пізніше інтернет-видань створили на рубежі XX – XXI ст. умови для функціонування розгалуженої мережі джерел масової інформації

та гарантійного отримання різними соціальним групами (у т. ч. жінками) медіатекстів, що перебували в їхній інформаційній «ніші».

У підрозділі 1.2. «Друковані журнали: системні основи типології» на основі існуючих класифікацій наводиться авторська типологія журнальних періодичних видань.

За віком: 1) дитячі (можлива деталізація – дошкільного, молодшого шкільного, середнього шкільного, старшого шкільного віків); 2) підліткові; 3) молодіжні; 4) дорослі; 5) ветеранські.

За статтю: 1) чоловічі; 2) жіночі.

За сексуальними уподобаннями: 1) для людей традиційної орієнтації; 2) для ЛГБТ-товариства.

За станом здоров'я: 1) для здорових людей; 2) для сліпих; 3) для глухих; 4) для сліпоглухонімих; 5) для тих, хто народився з тими чи іншими синдромами; 6) для людей з ознаками інвалідності, які можуть пересуватися в інвалідному кріслі; 7) для людей з ознаками інвалідності, які не можуть пересуватися без сторонньої допомоги.

За періодичністю: 1) щотижневі; 2) двотижневі; 3) тритижневі; 4) щомісячні; 5) щоквартальні; 6) піврічні; 7) раз на 8 (варіанти – 9 або 10) місяців; 8) річні.

За цільовим призначенням (за існуючими в суспільстві соціальними інститутами): 1) філософські; 2) релігійні; 3) наукові; 4) псевдонаукові (наприклад, астрологічні, містичні і т. д.); 5) освітні; 6) педагогічні; 7) юридичні; 8) політичні (політологічні), 9) економічні; 10) з міжнародного життя; 11) психологічні, 12) соціологічні; 13) історичні; 14) військові; 15) медичні; 16) географічні; 17) геологічні; 18) біологічні; 19) сільськогосподарські; 20) фізичні; 21) радіофізичні; 22) хімічні; 23) кібернетичні; 24) комп'ютерні; 25) математичні; 26) технічні; 27) будівельні; 28) архітектурні; 29) літературні; 30) мистецькі; 31) культурологічні; 32) для розваг, ігор, проведення дозвілля; 33) туристичні; 34) спортивні; 35) рекламні; 36) зв'язків з громадськістю; 37) інформаційно-довідкові; 38) журнали парламенту, міністерств і відомств; 39) документальні (архівні) журнали.

За порушеними великими темами й дрібними підтемами: спеціалізовані (для жінок) і вузькоспеціалізовані (для працюючих жінок; для матерів; для жіночої частини родини; для наречених і молодят).

За характером викладу інформації: громадсько-політичні, науково-популярні, літературно-мистецькі, культурно-просвітницькі тощо.

За характером вміщуваної інформації: текстові та ілюстровані.

За цільовим призначенням і накладом: елітарні та масові.

За обсягом: «тонкі» й «товсті».

За форматом: журнали збільшеного, стандартного та зменшеного форматів.

За місцем випуску і сферою поширення: 1) місцеві (у межах однієї області, міста, району, установи); 2) регіональні; 3) Автономної Республіки

Крим; 4) загальнодержавні; 5) такі, що поширюються за кордоном; 6) міжнародні.

Можливі укрупнені класифікації: природничі, технічні, гуманітарні; урбаністичні та для сільської місцевості тощо.

Відштовхуючись від типологічних критеріїв журналу як засобу масової інформації (функціонального призначення та/або характеру інформації) можна говорити про видання різної періодичності, місця та сфери поширення: 1) соціальної спрямованості; 2) ментальної спрямованості; 3) духовної спрямованості; 4) гуманітарної спрямованості; 5) екологічної спрямованості; 6) культурологічної спрямованості; 7) ділової спрямованості; 8) силової (збройної) спрямованості; 9) сімейної спрямованості; 10) медичної спрямованості; 11) спортивної спрямованості; 12) дозвіллєвої спрямованості; 13) іміджевої спрямованості (зовнішність, зачіски, прикраси, харчування); 14) журнали мод; 15) журнали оглядів; 16) дайджести.

Журнали можуть бути універсальними (висвітлювати усі можливі теми та проблеми), багатопрофільними (висвітлювати дві-три-чотири теми – наприклад: сім’я та школа, здоров’я, родина, кулінарія і т. д.), спеціалізованими (висвітлювати одну тему – наприклад, жіночу в нашому випадку) та вузькоспеціалізованими (висвітлювати в одній темі певну підтему – наприклад, період вагітності у майбутніх матерів).

При цьому можливо поєднання кількох класифікацій разом. Приміром, універсальний журнал може бути ще і загальнонаціональним (у межах усієї країни), і масовим (тобто багатотиражним, розрахованим або на всі верстви населення, або на його більшість).

Журнальна типологія передбачає, що журнал є періодичним виданням, призначеним для первинної реальної аудиторії.

У підрозділі 1.3. «Методологічні аспекти дослідження журнальної періодики» констатується, що ґенеза жіночої культури, її віддзеркалення в універсальних і спеціалізованих друкованих виданнях, поява та розвиток журналів як підвиду періодичної преси вивчались у дисертації за допомогою комплексу методів наукового пізнання: опрацювання документів (з усіх відкритих інформаційних ресурсів), спостереження, аналіз, синтез, аргументування, цитування, посилання (апелювання). Так, метод опрацювання документів дав змогу вивчити літературні пам’ятки людства (Біблію, листування європейських гуманістів), періодичність, зміст і оформлення ключових періодичних видань різних епох, включаючи жіночі, матеріали та документи феміністських організацій різних країн і різних епох, матеріали наукових праць (тез статей, статей, навчальних посібників, підручників, хрестоматій, антологій, довідників, монографій), присвячених вивченню феміністського руху та періодичної преси різних країн і різних епох. Водночас використовувалася така конкретно-соціологічна процедура, як вторинний аналіз даних, отриманих у результаті досліджень інших дослідників. При цьому залучення методу спостереження (простого, систематичного, журналістського, наукового) дало змогу одержати

безпосереднє знання про типологію журнальних періодичних видань як результат наукового пізнання, про їхнє творче обличчя, інформаційну політику та форми її реалізації. Додаткове залучення методу інтерв'ю (з головними редакторами жіночих журналів «Работница», «Крестьянка», «Панна», «Жінка») доповнило отримане знання.

В ієрархії методології сучасного наукового пізнання метод спостереження заступає описовий метод як первинний метод обробки інформації. У комбінації з типологічним методом з'являється можливість класифікації й типізації, що й продемонстровано в дисертації як у випадку з журналами загалом, із жіночими журналами зокрема, а також із публікаціями в жіночих друкованих виданнях.

Тим не менше названі методи не могли вважатися самодостатніми у ході процедур верифікації. Логіка наукового дослідження диктувала застосування загальнонаукових методів індукції, дедукції, аналогій, аналізу та синтезу, що дало змогу одержати додаткове знання. Необхідно було залучити порівняння як метод емпіричного наукового пізнання, за допомогою якого робляться висновки про подібність чи відмінність об'єктів пізнання. Залучення в нашому дисертаційному дослідженні порівняння, культурно-історичного, історико-порівняльного та історико-типологічного методів дозволило усвідомити динаміку змін, що відбувалися упродовж століть із журнальним контентом у різних країнах. Через метод порівняння вдалося простежити тематичну різноплановість періодичних журналів загалом, жіночих друкованих видань зокрема, а також публікацій у журналах для жінок.

Метод порівняння завжди є важливою передумовою узагальнення. А метод узагальнення дозволив застосувати низку споріднених методів. Йдеться передусім про зіставлення, протиставлення, коментування.

Історичний та культурно-історичний методи дали можливість встановити та осмислити джерела вивчення журналів як виду періодичної преси на тлі ґенези жіночої культури та її віддзеркалення в періодичній пресі різних країн та епох. Використання історичного методу допомогло перевірити автентичність усіх джерел нашого дослідження, названих вище, що встановлюється за матеріальними ознаками (у нашому випадку паперовими журналами), за зовнішнім виглядом цих матеріальних ознак (у нашому випадку оформленням паперових журналів), за розробкою тем журнальних публікацій, за добором фактажу, за логікою викладу, за архітектонікою, за композицією, за мовою, стилем і тоном, за жанром тощо. Крім цього, історіографію та джерельну базу дослідження дав можливість опрацювати бібліографічно-описовий метод.

Указаний комплекс методів тісно пов'язаний з другим підрозділом першого розділу, де розглядаються теоретичні засади дослідження, – оскільки і ґенеза жіночої культури, й поява та розвиток періодичної преси та журналів як її підвиду є явищами єдиного широкого культурно-історичного процесу, який перманентно осмислювався на теоретичному рівні упродовж численних століть. З огляду на неминучу теоретичну типологію, коли йдеться про встановлення внутрішніх зв'язків у межах одного журналу та

зовнішніх зв'язків у міжжурнальних межах, арсенал застосованих методів дослідження був доповнений. Журнальна типологія визначає часописи в основному за численними аудиторними ознаками, за регулярністю виходу в світ, за характером вміщуваної інформації, за її достовірністю, за поліграфічними характеристиками, за місцем випуску і сферою поширення.

За допомогою історико-літературного, проблемно-тематичного та жанрово-стилістичного методів пізнання нам вдалося виокремити основні жанри та риси манери письма журналістів жіночих журналів різних країн і різних епох. На початковому етапі розвитку журнальних періодичних видань використовувалися замітка та звіт з елементами репортажу з групи інформаційно-публіцистичних жанрів, а також стаття, огляд, коментар, рецензія, зарисовка з групи аналітично-публіцистичних жанрів. Починаючи з XIX століття, особливо з його другої половини й до сьогодні, до групи інформаційно-публіцистичних жанрів додалися повноцінний репортаж та інтерв'ю, до групи аналітично-публіцистичних жанрів додалися кореспонденція, репліка, портрет, розслідування. Крім них, до жіночих журналів із книжкових видань прийшли форми з групи художньо-публіцистичних жанрів – нарис, есе, фейлетон, памфлет, а художня література дала жанри віршу, оповідання, новели, балади, повісті, роману, епіграми, усмішки. Зображальна журналістика дала жіночим журналам жанри фотозамітки, фотозвіту, фотоінтерв'ю, фоторепортажу, фотокореспонденції, фотоогляду, фотозарисовки (фотоетюду), фотопортрету, фоторозслідування, фотонарису, фотофейлетону, фотопамфлету, малюнка, карикатури, шаржу, колажу.

Автори жіночих друкованих видань часто звертались у своїй творчості до таких публіцистичних прийомів, як гумор, сатира, іронія, сарказм, полеміка, дискусія, прогноз.

Група методів пред'явлення фактів у готовому журналістському творі, яку виділяє Г. Лазутіна, була використана під час вивчення публікацій об'єкта дисертаційного дослідження – українського журналу «Жінка». Публікації часопису вивчено як за допомогою методів висвітлення смислу наведених фактів – констатації, репортажного опису, реконструктивного опису, репортажної оповіді, реконструктивної оповіді, характеристики, пояснення, міркування, типізації, аргументування, переконування, – так і за допомогою методів привнесення до журналістського твору образів і нормативів, що існують в культурі – словесної інкрустації, цитування, посилання (апелювання), викладу, переосмислення.

Нарешті, застосування методів дискурс-аналізу та контент-аналізу дало змогу отримати об'єктивну картину щодо концепції журналу «Жінка», його інформаційної політики та форм її реалізації, жанрового контенту публікацій та їхнього змісту.

Усі відзначені вище методи обов'язково ґрунтувалися на використанні хронологічного та системного методу, який дозволив поетапно, послідовно, комплексно подивитися на об'єкт і предмет дисертаційного дослідження.

У другому розділі «Концепція жіночого періодичного видання в Новий і Новітній час: спільне та відмінне» з'ясовуються спільні та відмінні риси, притаманні концепціям жіночого періодичного видання в авторитарному, тоталітарному та демократичному типах суспільства.

У підрозділі 2.1. «Редакційне бачення журналу для жінок у XVIII – на початку XX ст.» відзначається, що вже у вік Просвітництва видання для жінок точно відображали особливий тип ЗМІ з певною цільовою аудиторією, проблематикою, структурою. Такі видання в Європі та США являли собою суміш журналів мод і літератури та прагнули формувати смаки читачок. У XIX ст., зважаючи на рівень жіночої освіти, спеціалізовані часописи були адресовані вищим верствам суспільства, інформуючи про світські новини, даючи поради, вміщуючи ілюстрації мод. На рубежі XIX – XX ст. виникає учнівська періодика, вперше з'являються громадсько-політичні феміністські журнали, що борються за свободи та права жінок, їхня кількість постійно зростає до початку I Світової війни. Українські феміністки першої третини XX ст. наголошували, що завдання, які стоять перед українським жіноцтвом, вимагають активної громадянської позиції та саможертовного включення в боротьбу за національне визволення.

У підрозділі 2.2. «Особливості існування жіночого журналу в тоталітарному СРСР» констатується, що у СРСР «звільнену енергію» феміністок потрібно було скерувати у виробниче річище. У пресі, на радіо та в кіно створювався та розтиражовувався образ «жінки-матері-трудівниці», яка працює винятково «на благо батьківщини». Паралельне «звільнення» жінки від виховання дітей за допомогою ясел і дитсадків, від побутового ярма за допомогою будинків-комун призвело до втрати сімейних цінністей, нівелювання жіночої сутності.

Повоєнний неврожай, голод і репресії на тлі зруйнованого промислового комплексу, розореного села та житлового фонду на території України, Білорусії, європейської частини Росії та Прибалтики мали бути заретушовані радянською пресою, радіо та кінематографом за допомогою пропаганди соціалізму зовні. Тут мали стати в пригоді численні жіночі організації, які «боролися за мир проти войовничого капіталізму», за рівноправність жінок і захист дітей від насильства. Відновлена після війни «Радянська жінка» змушено використовувала публіцистику іноземних авторок, чий світогляд був близький до комуністичних ідеалів, для пропаганди радянського режиму й дискредитації країн з протилежним ладом. На шпальтах жіночих видань у центрі і на місцях виставляли на публічний огляд «вибілену» постать героїні радянського часу – вправної майстрині, прекрасної куховарки, чудової господині, ідеальної матері й дружини тощо. Головним критерієм фактичної рівноправності радянської жінки була її участь у суспільно корисній праці.

У підрозділі 2.3. «Специфіка модернізації журналу «Жінка» у процесі демократичних перетворень українського суспільства» зауважується, що журнал намагався робити акцент на внутрішніх проявах об'єкта відображення – особистості героя/героїні публікації, оприлюднював концептуальні матеріали. Відкриття частини спецхранів дало змогу

знайомити читачів з невідомими фактами з життя визнаних українських діячів різних часів і поколінь, чиї образи в радянський період або замовчувались, або перекручувались. Особливий акцент робився на публікаціях, присвячених духовному воскресінню людей і передусім жіноцтва як символу та носія вічного життя.

У другому розділі дисертації розпочато проведення триступінчастого порівняльного аналізу використання ідеологем як паралінгвістичного способу для передачі оціночної інформації в публікаціях жіночого журналу. Першим ступенем стало виявлення суспільних ґендерних ідеологем у публікаціях «Коммунарки Украины» (1920 р.) і «Комунарки України» (1934 р.) та визначення частотності їх вживання у порівняльний спосіб. Етапи дослідження: 1) визначення сукупності джерел/контенту – журнали «Коммунарка Украины» і «Комунарка України»; 2) формування вибіркової сукупності контенту – здвоєні номери довоєнного видання за 1920 р. (№ 1-2), і за 1934 р. (№ 9-10); 3) виявлення одиниць обчислення – тих самих ґендерних ідеологем у вигляді фемінітивів і маскулінітивів; 4) процедура обчислення – підрахунок кількості використаних ґендерних ідеологем у кожному медіатексті кожного номера. При цьому в рамках теми «Ґендерні ролі жінки в медіатекстах «Коммунарки Украины» та «Комунарки України» виділено підтеми: «статево-вікова диференціація», «сімейна диференціація», «приватна комунікація», «станова диференціація», «фахова диференціація», «соціально-політична диференціація», «ідеологічна диференціація», презентовані виявленими ідеологемами; 6) інтерпретація отриманих результатів – порівняння документів з ґендерними ідеологемами та порівняння таких медіатекстів у динаміці за роками.

Другим ступенем став порівняльний аналіз використання ґендерних маркерів у публікаціях журналу «Радянська жінка» за січень-лютий 1958 і 1988 рр.

У третьому розділі «Змістове наповнення журналу «Жінка» вивчалися проблемно-тематичний і жанровий контент часопису.

У підрозділі 3.1. «Основні проблемно-тематичні напрямки видання» наводяться результати третього ступеня порівняльного аналізу використання ґендерних ідеологем у публікаціях журналу «Жінка» за січень-лютий 1996 і 2016 рр. Визначено найбільш популярні теми: культура, духовний світ людини, релігія, наука, освіта, філософія, психологія, право, здоров’я, сім’я, мода, рукоділля, любов до природи, сад, город, художня література тощо.

У підрозділі 3.2. «Жанровий контент» зауважується, що на початку 1990-х рр. редакція «Жінки» спиралася на жанрову модель універсального європейського щомісячного видання зразка II половини XX ст.: аналітика (більше 40% матеріалів номера), твори художньої літератури, супроводжувані малюнками, колажами (майже 40% матеріалів номера), інформування (решта журнальної площі). З початку 2000-х рр. ситуація змінилась через комп’ютеризацію суспільства. Для збереження постійної аудиторії при зростаючій кількості доступних медіаджерел журнал змушений

був перейти на концепцію інфотейнменту, збільшивши кількість розважальних матеріалів в інформаційних жанрах, супроводжуваних численними елементами візуальної комунікації. Аналітика помітно скоротилася, а художня публіцистика у вигляді самих есе займала в середньому 1-1,5% від усіх матеріалів кожного номера часопису.

У **Висновках** підбито підсумки теоретичного узагальнення та вирішення **комплексної наукової проблеми** – світоглядної трансформації журналу «Жінка» в умовах переходу від тоталітарного радянського суспільства до розбудови незалежної Української держави на засадах суверенності, патріотизму, демократизму та плюралізму. Історико-теоретичне та методолого-прикладне обґрунтування відзначеної світоглядної трансформації досягнуто завдяки виконаним завданням:

1. Зародження ринкових відносин і заснування середніх і вищих навчальних закладів поклало початок активізації процесів усування жіночої дискримінації в суспільстві. Формуванню жіночої читацької аудиторії сприяла поява європейських та американських спеціалізованих журналів наприкінці XVII – упродовж XVIII ст. Європейський революційний рух першої половини XIX ст. загострив боротьбу за здобуття жінками повної середньої, а також вищої освіти, за отримання виборчих та інших прав і свобод. У ході «першої хвилі» феміністського руху (суфражизм) жінкам удалось усунути політичну та соціальну дискримінацію в Європі та США. На рубежі XIX – початку XX ст. відбулося зростання питомої ваги щоденної масової політичної преси, ілюстрованих журналів і жіночої періодики.

Величезний внесок у розвиток національної свідомості жіноцтва зробили масові громадські організації «Жіноча громада» та «Союз українок». У нетривалий період «українізації» відбулося створення національної жіночої преси, зокрема журналу «Комунарка України», який прийшов на зміну російськомовному аналогові «Коммунарка Украины». Після розгрому цього руху українськомовна жіноча періодика припинила існування.

Лише після повоєнного краху тоталітарних суспільств з паралельним розвитком радіо, телебачення та інтернет-видань створено умови для гарантійного отримання жінками інформації, аналітики та публіцистики. У цей період феміністський рух пройшов «другу хвилю» – усунення дискримінації з расової та етнічної ознаки. Як наслідок цього, у 50-х – 60-х рр. XX ст. жіночі видання не просто засновувались, а й починали реально конкурувати між собою. Наступне десятиліття пройшло під знаком кар’єрного просування жінок по соціальній драбині. Це викликало масову появу ділових жіночих журналів. Показуючи зміни в становищі жінок у суспільстві, редакційні та видавничі колективи привернули увагу рекламодавців, які почали дивитися на жіночий контингент як на найбільший на ринку щодо споживання товарів і послуг. Ця тенденція зберігається й до сьогодні.

Нині в кожній розвинутій країні видається до сотні жіночих журналів різної періодичності із сукупним накладом, що наближається до 1 млрд. прим. Багато таких журнальних проектів за певної підтримки переростають

національні рамки і стають міжнародними друкованими виданнями. Це можуть бути як міжнародні регіональні видання (наприклад, ВД «Караван историй» у РФ, Україні, Білорусі, Казахстані), так і транснаціональні видання («Elle», «Vogue», «Cosmopolitan», «Burda Moden», «Marie Claire»). Нині ми є свідками «третьої хвилі» феміністського руху, яка полягає в усуненні дискримінації з віку, а також зі статевої орієнтації (боротьба за останню триває досі). ЛГБТ-організації мають власні ЗМІ, які особливо вільно діють у Голландії, Франції, Німеччині, Швеції, США, Канаді. На відміну від минулих періодів жінки сьогодні мають усі можливості випускати власні ЗМІ.

2. Віднайдено спільні та відмінні риси в концептуалітиці жіночого періодичного видання в різних типах суспільств:

Авторитарне суспільство	Тоталітарне суспільство	Демократичне Суспільство
ОБ’ЄКТИВНІ ФАКТОРИ:		
Суспільно-економічна формація		
вільний ринок праці та капіталу доіндустріальної доби;	від вільного ринку праці та капіталу індустріальної доби (Німеччина, Італія) до крайньої централізації управління економікою, націоналізації промисловості і мілітаризації праці в період воєнного комунізму;	вільний ринок праці та капіталу індустріальної доби, вільний ринок праці, капіталу, товарів і послуг пост індустріальної доби;
Тип суспільства		
необмежений абсолютизм (Франція, Іспанія, Португалія, Австрійський дім, Росія, німецькі князівства), конституційна монархія (Великобританія), народжувана демократія (країни Скандинавії, Швейцарія, США);	тоталітарний диктат правлячої партії;	демократична або парламентська, або президентська, або парламентсько-президентська республіка;
Законодавча база		
зведення відповідних	зведення законів на	зведення законів-гарантів

законів;	користь правлячої партії;	збереження демократії, основних прав і свобод громадян, у т.ч. на заснування, видання різноманітних ЗМІ та публічного висловлення своїх думок;
Кон'юнктура інформаційного ринку		
від активного природного розвитку жіночої періодики епохи Просвітництва до журналістської та публіцистичної боротьби за політичні та соціальні права жінок;	штучне звуження жіночої періодики внаслідок ідеологічного контролю тоталітарної влади, загальних економічних злигоднів через І Світову війну та пов'язану з нею гіперінфляцію, а також масове безробіття;	ЗМІ охоплюють усі соціально-демографічні характеристики, соціально-політичні орієнтації, інтереси та погляди масової аудиторії;
Менталітет населення як потенційної читацької аудиторії		
конгломерат поглядів прибічників або необмеженого абсолютизму, або конституційної монархії, або народжуваної демократії залежно від країни проживання;	публічний щирий або удаваний захват правлячою владою, нелегальна діяльність політичних опонентів;	конгломерат поглядів ліворадикальних, лівоцентристських, центристських (поміркованих), правоцентристських, праворадикальних, з домішками чи без домішок нацизму, расизму, тієї чи іншої релігії, анархізму;
Рівень розвитку інформаційних технологій і поліграфічної техніки		
поява перших на рівні політичної пропаганди та агітації та низький рівень другої через відсутність промисловості.	вдосконалений розвиток перших на рівні політичної пропаганди та агітації та наявність другої внаслідок розвитку промисловості.	розвинений розвиток перших або на рівні інформування громадян про вже прийняті політичні рішення, або на рівні агітаційно-пропагандистського та політико - іміджмейкінгового механізму, покликаного сформувати потрібну

		владі громадську думку, а також висока розвиненість другої внаслідок перманент них інновацій.
ОБ’ЄКТИВНО-СУБ’ЄКТИВНІ ФАКТОРИ		
Мета утворення жіночого видання		
просвітницька;	політична;	різна (політична, соціальна, економічна, культурологічна, рекламна, волонтерська, меценатська тощо);
Тип журналу		
інформаційний, літературний або літературно-мистецький;	громадсько-політичний;	різний (громадсько-політичний, науковий, науково-популярний, науково-практичний, літературний, літературно-мистецький);
Характер інформування		
від об’єктивного через об’єктивований до суб’єктивного, від безоціночного через оціночний до змішаного;	так само	так само
Цільова читацька аудиторія		
жінки вищих верств суспільства;	жінки працездатного віку;	старшокласниці, студентки, аспірантки, докторантки, жінки працездатного віку, пенсіонерки;
Авторський склад		
одна (максимум двоє) людина (персональний журналізм);	штатні та позаштатні кореспонденти;	штатні та позаштатні кореспонденти, блоґери, колумністи;
Організаційна структура редакції		
відсутня;	редакторат, секретаріат, відділи редакції,	редакторат, секретаріат, відділи редакції,

	редакційна колегія, відділ кадрів і т. д.;	редакційна колегія, відділ кадрів і т. д.;
Внутрішня структура		
тематика та проблематика виступів у певних розділах та під певними рубриками, які веде одна людина (персональний журналізм);	тематика та проблематика виступів у певних розділах та під певними рубриками, які ведуть певні відділи редакції, курують заступники головного редактора, а контролюють головний редактор, видавець, засновник, власник; сюди ж входять: жанри, форми та географія матеріалів; мова і стиль;	тематика та проблематика виступів у певних розділах та під певними рубриками, які ведуть певні відділи редакції, курують заступники головного редактора, а контролюють головний редактор, видавець, засновник, власник; сюди ж входять: жанри, форми та географія матеріалів; мова і стиль;
Зовнішня структура		
недосконалі дизайн і формат, маленькі обсяг і тираж, нерегулярна періодичність виходу;	агресивний дизайн, формат (А2, А3), великі обсяг і тираж, регулярна періодичність виходу;	комбінований дизайн, формат (А2, А3, А4, інфотейнмент, ед'ютейнмент), порівняно невеликі обсяг і тираж, регулярна періодичність виходу;
Ареал і характер поширення		
невелика масштабність регіону поширення та невеликий збут (передплата або роздрібний продаж).	широка масштабність регіону поширення (до масштабів усієї країни) та великий збут (передплата або роздрібний продаж).	широка масштабність регіону поширення (до масштабів усієї країни) та великий збут (передплата або роздрібний продаж).

Загальна неідеологізованість населення в авторитарному суспільстві, заідеологізованість населення у тоталітарному суспільстві, поміркована ідеологізованість населення у демократичному суспільстві може нівелювати наведені в таблиці суб'єктивні фактори.

Відповідно до вказаних вище усіх факторів формується типологічна концепція певного ЗМІ як його інформаційна політика.

3. Результати І ступеня триступінчастого порівняльного аналізу використання ґендерних маркерів у публікаціях «Коммунарки Украины» (1920 р.) та «Комунарки України» (1934 р.): частотність уживаних суспільних

ґендерних ідеологем є вищою в жіночому часописі 1920 р., аніж 1934 р. у більшості з виділених підтем. Це пояснюється тим, що на початку 1920-х рр. більшовики ще боролися за свою владу, і тому апелювали до усіх верств населення. Ось чому у підтемі «статево-вікова диференціація» панує ідеологема «жінка», а в підтемі «сімейна диференціація» – ідеологема «домогосподарка». Протилежна ситуація спостерігається з ідеологемою «дружина», яка в 1934 р. використовується здебільшого як «дружина робітника», котра, крім ударної роботи на виробництві, на дозвіллі замість відпочинку продовжує енергійно прополювати город або агітувати робітників і робітниць передплачувати державну позику тощо. Підтема «приватна комунікація» не віталася владою в тому смислі, що приятельські розмови в дружньому колі або плітки можуть вести в основному вороги радянської влади. Через це ідеологеми «пліткарка» і «товаришка» в значенні «подруга» практично не зустрічаються ані в 1920 р., ані чотирнадцять років по тому.

У підтемі «станова диференціація» на початку 1920-х рр. спостерігається більше розмаїття ідеологем: «знатна дама», «солдатка-вдова», «козачка». Яскраво забарвлені метафори – «рабиня капіталу», «раба із рабинь» – часто використовуються разом з ґендерними маркерами «робітниця» та «селянка» як апеляція до «своїх» членів «партії праці», що прийшла до влади з метою їх «ощасливлення», а також як антоніми по відношенню до ідеологеми «знатна дама». Натомість у 1934 р. потреба в таких аргументах відпала, і панівними стали ідеологеми «робітниця» як трудівниця на виробництві та «селянка» як трудівниця на селі. У підтемі «фахова диференціація» у 1920-х р. панують «жіночі» професії. У 1934 р. перелік професій змінюється на чоловічі. У підтемі «соціально-політична диференціація» в 1920 р. ґендерний маркер «громадянка» протиставляється старорежимній «патронесі». У 1934 р. інтеграція жінки в трудове та громадське життя ілюструється ідеологемами «делегатка», «депутатка», «ударниця», «робсількорка». Передбачуваною є ґендерна ситуація в підтемі «ідеологічна диференціація», презентованій дореволюційними ідеологемами «рівноправка» в значенні «феміністка», «соціалістка». У 1934 р. ці маркери замінюються ідеологемами «комуністка», «комсомолка», «агітаторка» і т. д.

Результати ІІ ступеня триступінчастого порівняльного аналізу використання ґендерних маркерів у публікаціях журналу «Радянська жінка» (1958 і 1988 рр.): у підтемах «статево-вікова диференціація» та «сімейна диференціація» використання ідеологем «жінка», «дівчина», «дружина», «матір», «домогосподарка» набуло іншої семантики, що можна простежити по десятиріччях:

– у 1940-х – І половині 1980-х рр. ідеологема «жінка» означала, що прекрасна стать активно працює в місті або на селі, а у вільний від роботи час займається культурно-масовою роботою всередині країни та бореться за мир у всьому світі у лавах Міжнародної демократичної федерації жінок,

Комітету радянських жінок, депутатів усіх рівнів, делегатів різноманітних гуманітарних заходів тощо;

– у II половині 1980-х рр. ідеологеми «жінка», «дівчина», «дружина», «матір», «домогосподарка», «сестра», «донька» поступово набувають свого первісного семантичного значення, повертаючись до сімейних витоків.

Приблизно така сама ситуація складається з підтемами «приватна комунікація», «станова диференціація» та «фахова диференціація».

Результати III ступеня триступінчастого порівняльного аналізу використання ґендерних маркерів у публікаціях журналу «Жінка» (1996 і 2016 рр.): скорочення кількості публікацій часопису до 16 на 32-сторінковий номер порівняно з 24 публікаціями щономера «Радянської жінки» в 1958 і 1988 рр. означало: зниження прожиткового мінімуму аудиторії, купівельної спроможності читачів, скорочення накладу «Жінки», підвищення передплатної й роздрібної цін, заміна серйозних текстів інфотейнментом, збільшення фотоілюстрацій, інфографіки, малюнків, кольорове оформлення номерів, скорочення штату автури тощо. Тенденція урбанізації підривала чималу аудиторію журналу, яку традиційно становили сільські читачки. У підтемі «фахова диференціація» майже сторічна різниця в переліку професій показує поступ НТП і фемінізму. У підтемі «соціально-політична диференціація» спостерігається вживання «волонтерських» ідеологем в їх незаідеологізованих, гуманітарних складниках.

4. Зафіксовано зміну обсягу жанрових матеріалів номера «Жінки» початку 1990-х і початку 2000-х рр. Якщо з 1992 р. редакція спиралася на симбіоз аналітики, художньої літератури та малюнків, то десять років по тому й до сьогодні панує інфотейнмент (до 80% щономера займають інформаційні жанри, жанри художньої літератури та візуальної комунікації), відтісняючи в тінь аналітику (більше 19% журнальної площі кожного номера) та художню публіцистику (менше 1%).

Список опублікованих праць за темою дисертації

Статті в наукових фахових виданнях:

1. Ковальчук Олена. Ґенеза жіночої субкультури та її віддзеркалення в універсальних і спеціалізованих друкованих виданнях (Історія й сучасність) // Образ. 2016. Вип. 2 (20). С. 56 – 66.

2. Ковальчук О. О. Використання паралінгвістичних способів для передачі оціночної інформації в медіатекстах журналу «Коммунарка Украины» (1920 р.) та його українізованого варіанту – «Комунарка України» (1934 р.): порівняльний аналіз // Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. 2017. № 3 (31). С. 108 – 113.

3. Ковальчук Олена. Публіцистика іноземних авторок на сторінках «Радянської жінки»/«Жінки»: порівняльний аналіз // Образ. 2017. Вип. 2 (24). С. 49 – 55.

4. Ковальчук О. О. Проблемно-тематичний і жанровий контент журналу «Жінка» // Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. 2017. № 4 (32). С. 121 – 126.

5. Ковальчук Олена. Порівняльний аналіз використання суспільних ґендерних ідеологем у медіатекстах журналу «Радянська жінка»/«Жінка» // Журналістика: щорічн. наук. зб. / голова редкол. В. Різун, голов. ред. Н. Сидоренко; Ін-т журналістики КНУТШ. 2017. Вип. 16 (41). С. 119 – 137.

Статті в наукових виданнях за кордоном:

6. Kovalchuk, Olena (2017), Typological transformation of the Ukrainian magazine «Zhinka» («Woman»), in Intellectual Archive. March/April. Vol. 6. No. 2. Shiny Word.Corp., Toronto, Pp. 152 – 160.

Статті в інших наукових виданнях:

7. Ковальчук Е. А. Украинская «Жінка»: в ногу со временем // Журналістыка-2009: стан, праблемы і перспектывы: матэрыялы 11-й міжнар. навук.-практ. канф. (Мінск, 3-4 сн. 2009 г.). Мінск: БДУ, 2009. С. 197 – 199.

8. Ковальчук О. О. Історичні особливості та еволюційні перевтілення вітчизняної жіночої преси // Типологічні характеристики українського медійного контенту: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 24 березня 2011 р.). К.: Ін-т журналістики, 2011. С. 52 – 56.

9. Ковальчук О. О. Масова література в жіночому періодичному виданні // Масова література: проблема інтерпретації, змісту та форми: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Миколаїв, 16-17 жовтня 2015 р.). Миколаїв: МНУ, 2015. С. 248 – 251.

10. Ковальчук Е. А. Явления полилингвизма и билингвизма в журнале «Радянська жінка»/«Жінка» // History, languages and cultures of the slavic peoples: from origins to the future: materials of the IV international scientific conference (Prague, November 25-26, 2015). Prague: Vedecko vydavatelske centrum «Sociosfera-CZ», 2015. С. 45 – 47.

11. Ковальчук О. О. Жіноча субкультура в ЗМІ // Перспективні напрямки дослідження українського медійного контенту: фундаментальні та прикладні аспекти): матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 7 квітня 2016 р.). К.: Ін-т журналістики, 2017. С. 310 – 316.

12. Ковальчук О. О. Специфіка модернізації журналу «Жінка» в умовах народжуваної демократії // Сучасний мас-медійний простір: реалії та перспективи розвитку: матеріали ІІ Всеукр. наук.-практ. конф. (Вінниця, 12-13 жовтня 2016 р.). Вінниця: ВДПУ, 2016. С. 42 – 47.

13. Ковальчук О. О. Особливості виступів зарубіжних авторок у провідному жіночому виданні України // Новий контент аудіовізуальних мас-медій у соціальному вимірі: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 5 квітня 2017 р.). К.: Ін-т журналістики, 2017. С. 217 – 222.

АНОТАЦІЯ

Ковальчук О. О. Трансформація журналу «Жінка» у плюралістичному демократичному суспільстві. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.04 – теорія та історія журналістики. – Факультет журналістики, Львівський національний університет імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки України. – Київ, 2019.

Дисертація присвячена показу світоглядної трансформації журналу «Жінка» в умовах переходу від тоталітарного радянського суспільства до розбудови незалежної Української держави на засадах суверенності, патріотизму, демократизму та плюралізму.

Виявлено притаманні тоталітарному та демократичному типам суспільства ґендерні ідеологеми як паралінгвістичний спосіб для передачі оціночної інформації в публікаціях головного українського жіночого журналу за його майже сторічне існування: «Коммунарка Украины» (1920-ті рр.), «Комунарка України» (1930-ті рр.), «Радянська жінка» (1946-1991), «Жінка» (1991-2017).

Вивчено основні проблемно-тематичні лінії та жанровий контент журналу «Жінка». Простежено ґенезу жіночої культури, її віддзеркалення в універсальних і спеціалізованих друкованих виданнях, а також типологію журнальних періодичних видань. З'ясовано спільні й відмінні риси в концептуалітиці жіночого періодичного видання в авторитарному, тоталітарному та демократичному типах суспільства.

Ключові слова: ґендерний, жіночий журнал, «Комунарка України»,«Радянська жінка»,«Жінка», проблемно-тематичний, контент, порівняльний аналіз, ідеологема, медіатекст.

АННОТАЦИЯ

Ковальчук Е. А. Трансформация журнала «Жінка» в плюралистическом демократическом обществе. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по социальным коммуникациям по специальности 27.00.04 – теория и история журналистики. – Факультет журналистики, Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Министерство образования и науки Украины. – Киев, 2019.

Диссертация посвящена показу мировоззренческой трансформации журнала «Жінка» в условиях перехода от тоталитарного советского общества к построению независимого Украинского государства на основах суверенности, патриотизма, демократизма и плюрализма.

Обнаружены свойственные тоталитарному и демократическому типам общества гендерные идеологемы как паралингвистический способ для передачи оценочной информации в публикациях главного украинского женского журнала за его почти столетнее существование: «Коммунарка Украины» (1920-е гг.), «Комунарка України» (1930-е гг.), «Радянська жінка» (1946-1991), «Жінка» (1991-2017). Все выделенные подтемы – «Возрастно-половая дифференциация», «Семейная дифференциация», «Частная коммуникация», «Сословная дифференциация», «Профессиональная дифференциация», «Социально-политическая дифференциация», «Идеологическая дифференциация» – вместе с обнаруженными идеологемами в советский период были заидеологизированы, и только с построением плюралистического демократического общества в Украине произошла деидеологизация выявленных гендерных маркеров.

От пропаганды советских времен у главного женского журнала страны не осталось ничего, кроме пропаганды передовых взглядов на роль женщины в обществе. С первого же дня независимости Родины издание боролось за организацию в обществе социально-политического и культурного процесса и соответствующего дискурса, за сохранение родного языка. При этом особенная роль отводилась именно украинским женщинам как берегиням рода, семьи, воспитательницам будущих поколений в сознательном патриотическом духе.

Изучены основные проблемно-тематические линии и жанровая палитра журнала «Жінка». Наиболее популярные темы журнала – культура, духовный мир человека, религия, наука, образование, философия, психология, право, производство, АПК, информационные технологии, спорт, здоровье, семья, мода, рукоделье, косметика, гороскоп, любовь к природе, сад, огород, досуг, художественная литература, фольклор и т. д.

Зафиксированы изменения объема жанровых материалов номера «Жінки» начала 1990-х і начала 2000-х гг. Если с 1992 г. редакция опиралась на симбиоз аналитики, художественной литературы и рисунков, то десять лет спустя и доныне доминирует инфотейнмент (до 80% каждого номера занимают информационные жанры, жанры художественной литературы и визуальной коммуникации), оттесняя в тень аналитику (больше 19% журнальной площади каждого номера и художественную публицистику – меньше 1%). В группе информационных жанров лидируют заметка, фотозаметка, интервью, в группе аналитических жанров – фотопортрет и портрет, письмо в журнал, корреспонденция, зарисовка, в группе художественно-публицистических жанров – эссе, в группе жанров художественной литературы – рассказы и стихотворения, в группе жанров визуальной коммуникации (без фото) – рисунки, коллажи, инфографика.

Средний показатель количества публикаций каждого номера с гендерным компонентом составляет: материалы, так или иначе связанные с женщинами, – 16-25%; публикации, так или иначе связанные с мужчинами, –

4-10%; публикации, так или иначе связанные и с женщинами, и с мужчинами одновременно – 4-9%. Остальные материалы не имели отношения к гендеру.

Прослежен генезис женской культуры, ее отражение в универсальных и специализированных печатных изданиях, а также типология журнальных периодических изданий.

Зафиксированы три «волны» феминистского движения: в ходе первой (суфражизм) женщинам удалось устранить политическую и социальную дискриминацію, в ходе второй – дискриминацию по расовому и этническому признакам, в ходе третьей – продолжается борьба за устранение дискриманции по возрасту и сексуальным предпочтениям. Соответственно феминистское движение вызвало к жизни новый тип печатного периодического издания – общественно-политический женский журнал, к которому позже присоединились феминистские газеты, альманахи, бюллетени, выпуски информационных и фотоагентств, радио, телевидения, кинематографа, интернет-изданий он-лайн и т. д. Ныне в каждой стране G7 издается до сотни женских журналов разной периодичности с совокупным тиражом, приближающимся к 1 млрд. экз. В отличие от прошлых периодов женщины сегодня имеют все возможности выпускать собственные СМИ.

Выяснены общие и отличительные черты в концептуалитике женского периодического издания в авторитарном, тоталитарном и демократическом типах общества.

Ключевые слова: гендерный, женский журнал, «Комунарка України», «Радянська жінка», «Жінка», проблемно-тематический, контент, сравнительный анализ, идеологема, медиатекст.

ABSTRACT

Kovalchuk O. O. Transformation of «Zhinka» («Woman») magazine in a pluralistic democratic society. – Qualification scientific work as a manuscript.

The thesis on reception of a scientific degree of the candidate of sciences on social communications on speciality 27.00.04 – theory and history of journalism. – Faculty of Journalism of Ivan Franko National University of Lviv, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2019.

Dissertation is devoted to showing ideological transformation of Zhinka («Woman») magazine in conditions of transition from totalitarian Soviet society to the construction of an independent Ukrainian state on the basis of sovereignty, patriotism, democracy and pluralism.

Gender ideologems, characteristic of the totalitarian and democratic types of society, were revealed as a paralinguistic method for the transfer of evaluation information in the publications of the main Ukrainian women's magazine for its almost century-long existence: «Kommunar of Ukraine» (1920s), «Komunar of Ukraine» (1930s.), «Radianska zhinka» («Soviet Woman», 1946-1991), «Zhinka» («Woman», 1991-2017).

The main problematic and thematic lines and the genre palette of the magazine «Zhinka» («Woman») are studied. The genesis of the female subculture,

its reflection in universal and specialized printed publications, as well as typology of periodicals are traced. The general and distinctive features in the conceptualism of the women's periodical in authoritarian, totalitarian and democratic types of society are elucidated.

Key words: gender, women's magazine, «Komunar of Ukraine», «Radianska zhinka» («Soviet Woman»), «Zhinka» («Woman»), problematic, thematic, content, comparative analysis, ideologeme, media text.